

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นอิสระของศาลทหาร ในการพิจารณาคดีพลเรือน ที่ต้องขึ้นศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498¹

กนกวรรณ นิตยกุล²

จากการที่ได้ศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นอิสระของศาลทหารในการพิจารณาคดีพลเรือนที่ต้องขึ้นศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นอิสระของศาลทหาร ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจระบบตุลาการของประเทศหนึ่ง ๆ นั้น เป็นศูนย์กลางของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพ ศาลมีบทบาทสำคัญในการทำให้เหยื่อหรือผู้ตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพและได้รับการคุ้มครอง และทำให้ผู้กระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนถูกนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ศาลยังสร้างหลักประกันว่าทุกคนที่ต้องสงสัยว่าก่ออาชญากรรมจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามมาตรฐานสากล ฝ่ายตุลาการมีความสำคัญ ในการเป็นผู้ถ่วงดุลและคานอำนาจของรัฐบาล ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อให้มีหลักประกันว่ากฎหมายและการกระทำของฝ่ายบริหารได้ดำเนินการตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและหลักนิติธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารนั้น จะต้องดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว ลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเฉียบขาด เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ทั้งในยามบ้านเมืองปกติและไม่ปกติ ทั้งนี้ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิด แต่ในปัจจุบัน นอกจากศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิด ซึ่งหมายถึง เจ้าหน้าที่ทหาร และบุคคลที่อยู่ในสังกัดของกองทัพแล้ว ยังปรากฏว่า ศาลทหารมีอำนาจในการพิจารณาคดีอย่างอื่นได้อีก ตามที่จะมีกฎหมายบัญญัติเพิ่มเติม ยกตัวอย่างกรณี คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ออกประกาศคณะรักษา

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นอิสระของศาลทหาร ในการพิจารณาคดีพลเรือนที่ต้องขึ้นศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐ สันตาสว่าง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จุฑามาศ นิสารัตน์ และรองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสุวรรณค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 ตามด้วยประกาศฉบับที่ 38/2557 และประกาศฉบับที่ 50/2557 โดยให้บรรดาคดีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา 107 ถึงมาตรา 112 ความผิดต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 113 ถึง มาตรา 118 อยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของ “ศาลทหาร” ซึ่งหมายความว่าพลเรือนจะถูกพิจารณาพิพากษาในศาลทหารได้หากเข้าข่ายกระทำความผิดตามประกาศฉบับดังกล่าว

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับโครงสร้างของศาลทหารให้อยู่ในสังกัดของกระทรวงกลาโหม อีกทั้ง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจในการบรรจุแต่งตั้งตุลาการศาลทหาร ซึ่งหมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจในการให้ทุนหรือให้โทษตุลาการศาลทหาร ทำให้ตุลาการศาลทหารขาดความเป็นอิสระ ส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีพลเรือนในศาลทหารขาดความน่าเชื่อถือ และพลเรือนที่ถูกพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร ไม่ได้รับความเป็นธรรมเทียบเท่ากับพลเรือนที่ถูกพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมในหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาแรก ปัญหาเกี่ยวกับการบรรจุแต่งตั้งตุลาการศาลทหารโดยฝ่ายการเมืองตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5 บัญญัติว่า “ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม” ประกอบกับมาตรา 10 บัญญัติว่า “...การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารอื่น ๆ พระมหากษัตริย์อาจทรงมอบพระราชอำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตามพระราชบัญญัตินี้ว่าด้วยการแต่งตั้งตุลาการ” และ มาตรา 30 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 10 ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ...” จะเห็นได้ว่า ศาลทหาร และตุลาการศาลทหาร เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวแล้วพบว่ายังไม่มีความเป็นอิสระจากองค์กรฝ่ายบริหาร หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หากแต่มีสถานะเป็นเพียงองค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ดังนั้น จึงส่งผลต่อการพิจารณาคดี และการพิพากษาของศาลทหาร และตุลาการทหารซึ่งกระทำต่อพลเรือนในศาลทหาร ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ และกระทบต่อสิทธิพลเรือนในการได้รับการพิจารณาโดยศาลที่ขาดความเป็นอิสระจากการสั่งการ และการบังคับบัญชาของฝ่ายบริหาร หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งโดยหลักแล้ว ตุลาการศาลทหารต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นอิสระจากการบังคับบัญชาทางทหารอย่างเคร่งครัด โดยหลีกเลี่ยงการอยู่ภายใต้บังคับสั่งการใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เมื่อบทบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดให้ศาลทหารอยู่ในสังกัดของกระทรวงกลาโหม และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจบรรจุแต่งตั้งตุลาการทหาร จึงทำให้ศาลทหารและตุลาการศาลทหารไม่มีความเป็นอิสระจากองค์กรฝ่ายบริหารนั่นเอง

จากการศึกษาปัญหาที่สองการใช้ดุลพินิจในการให้ประกันตัวพลเรือนที่ถูกพิจารณาคดีในศาลทหาร ตามมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติว่า “ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้ที่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีกก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย...” โดยหลักการสากลที่เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลทหาร ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับอำนาจศาลทหารไว้ค่อนข้างจำกัดเพียงความผิดด้านทหารที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ทหาร ศาลทหารไม่ควรมีอำนาจในการพิจารณาคดีพลเรือน เว้นแต่ เมื่อไม่มีศาลพลเรือนอยู่ หรือเมื่อการพิจารณาคดีในศาลพลเรือนเช่นนั้นไม่อาจกระทำได้ หรือศาลพลเรือนตามปกติไม่สามารถดำเนินการพิจารณาคดีได้ จากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้ภายหลังคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ออกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557, 38/2557, และ 50/2557 กำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ความผิดเกี่ยวกับการครอบครองอาวุธ และความผิดอื่นๆที่เกี่ยวข้องกัน อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารทั้งหมดทำให้พลเรือนถูกพิจารณาคดีในศาลทหาร โดยการพิจารณาคดีพลเรือนในศาลทหารดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาการพิจารณาคดีที่ล่าช้าจนทำให้จำเลยไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวต้องอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากอำนาจในการประกันตัวเป็นดุลพินิจของศาลในการกำหนดเงื่อนไขเอง เมื่อศาลทหารและตุลาการทหารไม่มีอิสระ ก็ย่อมส่งผลไปถึงการใช้ดุลพินิจของตุลาการที่ไม่เป็นอิสระไปด้วย ซึ่งตามหลักนิติธรรมที่แสดงถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษา คือ องค์การตุลาการเป็นกลไกสำคัญในการอำนวยความยุติธรรมขั้นสุดท้ายจึงต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือแม้แต่ฝ่ายตุลาการด้วยกันเอง อีกทั้งผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาคดีด้วยใจที่เป็นกลางปราศจากอคติใดๆ จากหลักการใช้ดุลพินิจ ต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป กล่าวคือ ต้องผูกพันตามหลักความเสมอภาค หรือหลักความได้สัดส่วน ตุลาการทหารจึงต้องใช้ดุลพินิจโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

ประเด็นปัญหาที่สามเกี่ยวกับพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 59 บัญญัติไว้ว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่พอใจฟัง จะไม่ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้” จากบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า หากจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องโจทก์ หรือไม่พอใจฟังการพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลทหารก็สามารถพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องอัตราโทษขั้นสูงหรือขั้นต่ำแต่อย่างใด โดยหลักในการพิจารณาคดีอาญาในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 10 ปี การพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อ

หน้าจำลองศาลจึงไม่อาจมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาลับหลังจำลองหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดลับหลังจำลองได้ อันเป็นหลักสากลที่ประกันสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาด้วยความเป็นธรรมเพื่อให้จำเลยมีโอกาสรับรู้ว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร และจะแก้ตัวหรือต่อสู้คดีโดยยกพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อศาลได้ ทั้งปฏินญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กำหนดว่า บุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลที่เป็นอิสระและเที่ยงธรรม ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย และทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่เป็นอิสระและเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและให้สอดคล้องกับหลักสากล การพิจารณาคดีในศาลทหารจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องเปิดโอกาสให้จำเลยเต็มที่ในการต่อสู้คดีเพื่อป้องกันสิทธิในการพิจารณาและสืบพยานของตน

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นอิสระของศาลทหารในการพิจารณาคดีพลเรือนที่ต้องขึ้นศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการบรรจุและแต่งตั้งตุลาการศาลทหารโดยฝ่ายการเมือง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเป็นอิสระของตุลาการศาลทหาร แยกได้ดังนี้

1.1 เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของศาลทหาร โดยให้ศาลทหารเป็นอิสระนั้น จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 เป็นว่า “ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อยู่ในกำกับดูแลของกระทรวงกลาโหม โดยให้มีสำนักงานของศาลทหาร เป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย แต่การพิจารณาคดีตลอดจนการที่มีคำสั่งหรือคำพิพากษาคดีนั้นให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ โดยกำหนดให้มีประธานศาลทหารสูงสุดเพื่อวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย”

1.2 ปรับปรุงเรื่องของสัดส่วนองค์กรตุลาการศาลทหารชั้นต้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรกำหนดให้ตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นตุลาการที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย ให้มีสัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญมากกว่าตุลาการที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งไม่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย มาเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อให้สัดส่วนของตุลาการศาลทหารมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 26 เป็นว่า “ศาลจังหวัดทหารต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรหนึ่งนาย ตุลาการพระธรรมนูญสองนาย” และ ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ

มาตรา 27 เป็นว่า “ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ และศาลประจำหน่วยทหาร ต้องมีตุลาการสามนาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรหนึ่งนาย ตุลาการพระธรรมนูญสองนาย”

1.3 เรื่องการเข้าสู่ตำแหน่งของตุลาการพระธรรมนูญนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรแก้ไข เพิ่มเติม บทบัญญัติที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเข้าสู่ตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญ โดยกำหนดคุณสมบัติและวิธีการ คัดเลือกตุลาการพระธรรมนูญให้มีคุณสมบัติ และวิธีการคัดเลือกเช่นเดียวกัน ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

2. ปัญหาการใช้ดุลพินิจในการให้ประกันตัวพลเรือนที่ถูกพิจารณาคดีในศาลทหาร ต้องมีการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายในการจำกัดเขตอำนาจของการพิจารณาคดีพลเรือนในศาลทหารที่ระบบกฎหมายไทยอนุญาต ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีพลเรือน เป็นระบบกฎหมายที่มีปัญหาในเรื่องการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมของพลเรือนอย่างมาก ผู้ศึกษาเห็นว่า อาจปรับปรุงแก้ไขปัญหากฎหมายโดย ยกเลิกพระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. 2457 มาตรา 7 มาตรา 7 ทวิ และมาตรา 7 ตรี เพื่อมิให้เป็นเครื่องมือ ของผู้มีอำนาจ ในการประกาศใช้กฏอัยการศึก โดยมีอำนาจในการประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดี พลเรือน

3. ปัญหาเกี่ยวกับพิจารณาคดีและสืบพยานลับหลังจำเลย ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติ ดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นสากล จึงควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 59 เป็นว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ตั้งใจฟัง จะไม่ ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้ เว้นแต่ในคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม หรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น” ทั้งนี้ เพื่อควบคุมการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ ประกอบกับตาม พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ก็ไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขใดขึ้นมาเพื่อ ตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและสืบพยานของศาลทหารและเพื่อให้สอดคล้อง กับหลักการสากล หลักการความเสมอภาคตามกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย.

พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554.

ธานินทร์ กรชัยเชียร, “การปรับปรุงศาลยุติธรรม,” *จุลนิติ* 10, 2(มีนาคม-เมษายน 2556):

49-67.

เบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว. หลักการสากลว่าด้วยความเป็นอิสระและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้

พิพากษา ทนายความ และอัยการ: แนวทางสำหรับนักปฏิบัติลำดับที่ 1. เจนีวา, 2550.

ไพโรจน์ วายุภาพ. ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559.

ภูมิ มูลศิลป์. ความเชื่อมโยงของอำนาจตุลาการกับประชาชน: กรณีศึกษาการได้มาซึ่งบุคคลมา

ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2559.

โกคิน พลกุล และชาญชัย แสวงศักดิ์. หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2553.

อวิการ์ตน์ นิยมไทย, “เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับศาลทหาร,” *จูลนิติ* 11, 4(กรกฎาคม-สิงหาคม 2557) :

115-124.

อรรถพล ใหญ่สว่าง, “หลักนิติธรรม,” *จูลนิติ*, (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2557): 33-58.